

Liperi

Talouden tasapainotusohjelma

Kunnanhallitus 11.12.2023
Valtuusto 18.12.2023

SISÄLLYS

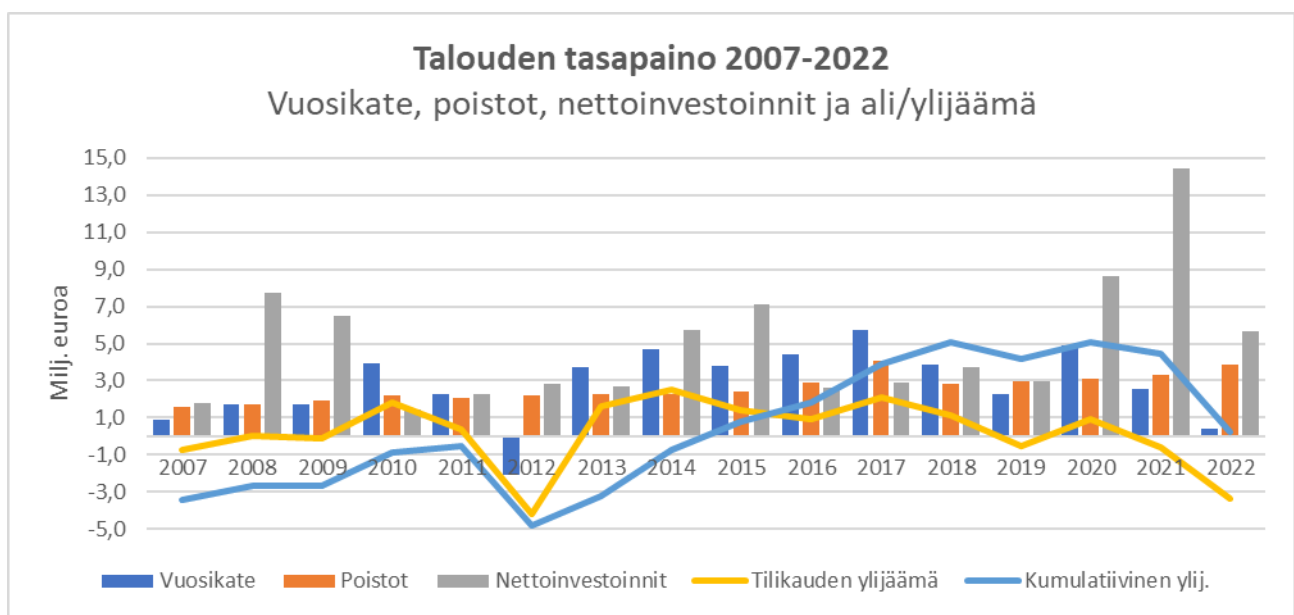
1. Johdanto	3
1.1. Liperin kunnan taloudellisen tilanteen kehitys.....	3
1.2. Talous- ja strategiatyöryhmän perustaminen	5
2. Talouden tasapainottamistarve	6
3. Talouden tasapainottamistoimenpiteet 2023	7
4. Talouden tasapainottamistoimenpiteet 2024	8
4.1. Keskushallintopalvelut.....	9
4.2. Hyvinvointipalvelut.....	9
4.3. Elinympäristöpalvelut.....	10
4.4. Rahoitus	10
4.5. Investoinnit.....	11
4.6. Konserni.....	11
5. Henkilöstöjärjestelyt	11
6. Tulevat tasapainottamistoimenpiteet	13
7. Yhteenveto	13

1. JOHDANTO

1.1. Liperin kunnan taloudellisen tilanteen kehitys

Viimeisen viidentoista vuoden aikana talouden sopeuttamistarvetta on ollut useina vuosina, vaikka viidentoista vuoden aikana tilinpäätös on ollut ylijäämäinen kymmenen kertaa ja alijäämäinen vain viisi kertaa. Taseessa on ollut kattamatonta alijäämää vuosina 2007–2015. Ajanjaksolla toteutettujen investointien seurauksena poistotaso on noussut 2,5-kertaiseksi ollen kuitenkin edelleen kehyskunnaksi varsin maltillisella tasolla.

Alla oleva kuvio kuvaa yhteenvedonomaaisesti kunnan taloudellisen tilanteen kehitystä.

Vanhat alijäämät oltiin juuri saamassa katetuksi, kun koko kuntatalouteen tuli negatiivinen shokki 2012. Vuosi 2012 on ajanjakson ainoa, jolloin vuosikate painui negatiiviseksi ja kunta joutui ottamaan niin sanottua syömävelkaa käyttötalouden menoihin. Kuntatalouden tilan romahdettua Liperin kunnan taseeseen kertynyt alijäämä kasvoi 4,8 miljoonaan euroon, mistä seurasi välitön talouden sopeutustarve. Tämän seurauksena kunnassa tehtiin muun muassa kouluratkaisuja muiden säästötoimenpiteiden ohella.

Vuonna 2012 muodostuneet alijäämät saatiin katettua määrätietoisten tasapainotustoimien tuloksena vuotta tavoiteltua aiemmin vuoden 2015 tilinpäätöksessä. Liperin osalta vuodet 2017–2018 olivat keskimääräistä parempia. Yhtenä syynä oli Siun soten maksuosuuksien maltillinen kasvu toiminnan alkuvaiheessa. Näinä vuosina taseeseen kertyi hieman ylijäämää. On hyvä huomata, että kaikkien kuntien tilannetta helpotti näin vuosina kiky-sopimuksiin liittyvät automaattisesti tulleet henkilöstökustannusten säästöt. Valitettavasti kiky-sopimuksen säästöistä jäi kunnille myös pysyvä valtionosuusleikkaus, vaikka säästöt olivat määräaikaista.

Vuoden 2020 talousarvio muodostui alijäämäiseksi, kun Liperin maksuosuudet Siun soteen kasvoivat merkittävästi keskimääräistä enemmän. Talousarvio päätettiin avata heti alkuvuodesta ja kuntaan perustettiin taloustyöryhmä joulukuussa 2019. Työryhmän valmisteleva säästöpaketti hyväksyttiin yksimielisesti kunnanhallituksessa 16.3.2020 (§ 38). Toimenpiteet valmisteltiin päätöksentekoon erillisinä

asioina hallintosäännön mukaisin toimivaltuuksin. Säästöpaketin vaikutus vuoden 2020 käyttötalouteen oli asetetun tavoitteen mukaisesti noin miljoona euroa. Vaikka kuntataloutta yleisesti vahvistivat koronatuot, olisi Liperin kunnan vuoden 2020 tilinpäätös muodostunut alijäämäiseksi ilman säästöpaketin toimenpiteitä.

Taloustyöryhmän valmisteleva säästöpaketti sisälsi kertaluonteisia toimia, kuten tytäryhtiöiden yhteenlasketut puolen miljoonan euron osingot. Muita kertaluonteisia toimia olivat muun muassa määräaikaiset tiukennukset määräaikaisen henkilöstön palkkaamisessa, leikkaukset koulutusmäärärahoissa, koulukuljetusten tehostaminen, Suurijärven mökin myyminen, henkilöstön virkistysmäärärahojen pienentäminen sekä toimielinten koulutusten ja kokouksien karsiminen. Useamman vuoden määräaikaisia toimia olivat avustusten ja elinkeinopalveluiden määrärahojen pienentäminen sekä kahden ryhmän vähennys yläkoulussa. Pysyviä toimenpiteitä olivat vesihuollon liittymismaksujen muuttaminen verolliseksi, yleisen kiinteistöveron korottaminen 0,12 prosenttiyksiköllä vuodelle 2021, kiinteistöveroselvityksen jatkaminen sekä erilaiset henkilöstöjärjestelyt.

Pysyvistä toimenpiteistä positiiviset tulosvaikutukset toteutuivat vuodesta 2021 alkaen. Esimerkiksi vesihuollon liittymismaksujen positiivinen tulosvaikutus oli n. 60 000 €/vuosi, yleisen kiinteistöveron korotuksen 120 000 €/vuosi ja kiinteistöveroselvityksen noin 160 000 €/vuosi.

Vuosille 2016–2020 osui myös tyhjilleen jääneistä tai jäämässä olevista rakennuksista aiheutuneita alaskirjauksia, jotka rasittivat näiden vuosien tulosta yhteensä kahdella miljoonalla eurolla.

Liperin kunnan taloudellisen tilanteen taustalla on useita syitä ja taseeseen kertynyt yli/alijäämä kuvaa koko nykyisen kirjanpitojärjestelmän aikaisten tilikausien tuloksien summaa, eli täydellisessä analyysissä pitäisi lähteä liikkeelle 1990-luvun tilinpäätöksistä. Yleisluonteisia syitä talouden haasteisiin ovat muun muassa kuntalaisten verotettavien tulojen kehyskunnaksi matalahko taso, kohtalaisen nuori ja terve väestö (tällä oli merkitystä vuoteen 2022 saakka, kun valtionosuusperusteissa oli sotekriteereinä mm. sairastavuus ja ikäihmisten määrä) ja kolmitaajamaisuus. Vuosien varrella tehdyt useat säästöohjelmat ovat pitäneet huolen siitä, että kunnan palveluiden kustannustaso on pysynyt varsin vertailukelpoisella tasolla, eli talouden ongelmat eivät pääosin johdu tehottomasti toteutetuista palveluista.

Kuntaliiton vuonna 2019 toteuttamassa kuntatalouden terveystarkastuksen loppuraportissa opetus- ja kulttuuritoimen nettokustannus euroa per asukas oli Liperissä maan 77. matalin, yhdyskuntapalveluiden maan 25. matalin ja koko kunnan toimintakate maan 47. matalin. Talousanalyysissä oli tuolloin mukana 311 kuntaa, eli koko kunnan toimintakate oli koko maan parhaan viidenneksen joukossa. Verorahoitus euroa per asukas oli puolestaan vasta maan 230., eli verorahoituksen tasossa Liperi jäi kuntajoukon toiseksi heikompaan viidennekseen, vaikka kunnallisveron taso onkin ollut keskimääräistä korkeampi. Matalalla verorahoituksella ja matalalla toimintakatteella on toki selkeä yhteys, eli kustannuksia on ollut pakko vuosien varrella sopeuttaa keskimääräistä enemmän.

FCG:n syksyn 2023 toiminta- ja talousanalyysissä Liperin kunnan toimintakate (€/asukas) oli maan 87. matalin. Kuntien keskiarvoon verrattuna kunnan varsinaisen palvelutuotannon tulojen ja menojen erotus oli 9 prosenttia pienempi. Liperin verotettava tulo asukasta kohden oli kuitenkin noussut jo lähelle maan keskiarvoa, mutta kiinteistöverotuotoissa Liperi oli kuntajoukon heikommassa viidenneksessä ja yhteisöveron tuotossa koko maan 17. heikoin. Soteuudistuksen rahoitusmallin takia Liperin valtionosuudet tulevat laskemaan merkittävästi vuodesta 2024 alkaen, eli verorahoituksen kokonaistaso säilyy jatkossakin matalana. Keskimääräistä tehokkaammasta palvelutuotannosta huolimatta talouden sopeuttamispainet näyttävät näin ollen jatkuvan.

1.2. Talous- ja strategiatyöryhmän perustaminen

Vuosi 2022 oli kunnan taloudelle katastrofaalinen. Liperin osuus Siun soten loppulaskusta oli 4,56 miljoonaa euroa. Tästä summasta palkkaharmonisaation osuus oli 1,7 miljoonaa euroa. Samaan aikaan poistojen kasvuissa näkyi ensimmäisen kerran Patteriston yksikön koko tilikauden poistot sekä Liperin koulun syksyn 2022 poistot. Ukrainan sodan myötä korkotaso kasvoi merkittävästi. Kunnan pääosin kiinteäkorkoisiin lainoihin sidotun lainasalkun korkokustannus kasvoi, koska lainakanta itsessään kasvoi kouluinvestointien myötä ja toisaalta edullisten lainojen lyhennyksiin jouduttiin nostamaan huomattavasti kalliimpaa lainaa. Vuoden 2022 tilinpäätöksessä taseen ylijäämäksi jäi enää nimelliset 230 000 euroa.

Siun soten omistajakunnat olivat koolla vielä joulukuun 2022, milloin Siun soten loppulaskun muodostuminen aiemmin arvioitua suuremmaksi varmistui. Kunnanhallitus piti talousteemaisen iltakoulun heti 9.1.2023, jossa sovittiin talouden tasapainottamistoimien aloittamisesta jo ennen Siun soten viimeisen tilinpäätöksen valmistumista. Vuoden 2023 käyttösuunnitelmat sovittiin läpikäytäväksi suurimpien tulosalueiden osalta tammi-helmikuun aikana.

Vuoden 2022 tilinpäätöksen valmistuttua maaliskuussa oli selvästi ennakoitavissa valtava talouden sopeutustarve. Sotekustannusten valtakunnallista tasoa merkittävästi nopeampi kasvu soteuudistuksen siirtolaskelmavuotena merkitsi selkeää valtionosuuksien pientymistä vuodesta 2024 alkaen. Liperin kunnan sotekustannukset kasvoivat vuodesta 2021 vuoteen 2022 sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta 11,9 % ja pelastustoimen osalta peräti 22,5 %. Summat sisältävät palkkaharmonisaation.

Kunnanhallitus perusti kokouksessaan 20.3.2023 (§ 84) talous- ja strategiatyöryhmän, jonka tehtävänä oli ohjata ja valmistella tulevien vuosien talouden linjauksia sekä kuntastrategian päivittämistä. Talous- ja strategiatyöryhmään nimettiin valtuuston, kunnanhallituksen ja lautakuntien puheenjohtajat sekä kunnan johtoryhmä. Ryhmää täydennettiin siten, että siinä oli edustus kaikista valtuustossa edustetuista poliittisista ryhmistä. Ryhmän puheenjohtajana toimii valtuuston puheenjohtaja.

Talous- ja strategiatyöryhmä kokoontui keväällä 2023 kolme kertaa ja syksyllä 2023 viisi kertaa. Keväällä painopiste oli nopeasti vuodelle 2023 toteutettavissa toimenpiteissä. Syksyllä painopiste siirtyi vuoden 2024 talousarvioon sisältyviin tasapainottamistoihin.

Talouden tasapainottamistoimien toteutustavaksi valittiin aiemmista poikkeava tapa ja toimenpiteitä vietiin päätöksentekoon heti talous- ja strategiatyöryhmän työskentelyn alettua. Samoin talousarviomuutoksia tehtiin sitä mukaa, kun toimenpiteiden toteutusaika ja euromäärät olivat riittävällä tasolla arvioitavissa. Yhtä aikaa valmisteltiin kertaluontoisia vuotta 2023 koskevia toimia ja rakenteellisia toimia, joilla saatiin vaikutuksia jo vuodelle 2023. Valmistelussa oli koko ajan myös rakenteellisia toimia, joilla pystyttiin vastaamaan vuoden 2024 talousarvioraamin vaatimaan kustannustason nousun pysäyttämiseen. Valitulla tavalla positiivisia talousvaikutuksia saatiin nopeasti aikaan. Perinteisempi tapa olisi ollut valmistella toimenpiteitä pidempään ja tuoda ne yhtenä pakettina päätöksentekoon. Taseen ylijäämän pienentyminen 230 000 euroon vuoden 2022 tilinpäätöksessä ei kuitenkaan mahdollistanut viivyttelyä talouden tasapainottamistoimien valmistelussa ja toteutuksessa.

2. TALOUDEN TASAPAINOTTAMISTARVE

Talous- ja strategiatyöryhmä päätti loppukesästä 2023 tilata ulkopuolisen asiantuntijan tekemään analyysin kunnan talouden tilasta ja arvioimaan sopeuttamistarvetta. Tällä haluttiin osaltaan varmistaa keväällä tehtyjen omien sopeuttamistarvelaskelmien oikeellisuus. Selvityksen tekijäksi valittiin FCG, jolla on pitkä kokemus vastaavista analyyseistä ja kuntien painelaskelmien tekemisestä.

FCG toiminnan ja talouden analyysin valmistui syyskuussa ja se esiteltiin valtuustoseminaarissa 25.9.2023. Analyysi sisälsi painelaskelmat vuosille 2024–2028. Perusskenaariona oli aiempien vuosien trendiin perustuva mallinnus, jota voi hyvin pitää realistisena arviona tulevasta, ellei mitään talouden sopeutustoimia tehdä. Painelaskelma huomioi uusimmat veroennusteet ja valtionosuuslaskelmat, joita tuolloin korjattiin jo tiedossa olevilla Pohjois-Karjalan kuntia koskevilla palkkaharmonisaatioon liittyvillä lisävähennyksillä. Nämä varmistuivat lokakuun valtionosuuslaskelmissa ja taso oli sama kuin laskelmissa oletettiin. Painelaskelman taustalla oli myös alustava investointiohjelma poistotason sekä rahoituskulujen mallintamiseksi.

Toinen painelaskelma oli tehty toimintakatteen osalta vastaamaan kunnanhallituksen antamaa talousarvioraamia. Kunnanhallituksen 18.9.2023 (§ 186) antamassa vuoden 2024 talousarvion laadintaohjeessa talousarvioraamiksi asetettiin ensimmäisen talouskatsauksen ulkoinen toimintakate. Talousarvioraami oli huomattavan tiukka huomioiden, että ensimmäisen talouskatsauksen yhteydessä talousarviomuutoksina vietiin ensimmäinen säästöpaketti, joka pienensi toimintakatetta 770 000 eurolla. Lisäksi sopimusten mukaiset palkankorotukset johtavat henkilöstökulujen noin 4 % kasvuun vuodesta 2023 vuoteen 2024. Korkealla pysytellyt inflaatio aiheuttaa vähintään samanlaiset korotuspaineet muihinkin kustannuseriin.

FCG:n toiminta- ja talousanalyysin kahden yllä kuvatun skenaarion mukaiset tilikauden alijäämät:

Tilikauden alijäämä M€	2024	2025	2026	2027	2028
Perusskenaario	-4,2	-4,8	-5,7	-6,8	-8,0
Talousarvioraami	-2,8	-3,3	-4,1	-5,2	-6,2
Erotus	-1,4	-1,5	-1,6	-1,6	-1,8

Vuoden 2024 valtionosuudet pienentyvät yli kolmella miljoonalla eurolla vuodesta 2023 ja myös verotulot jäävät pienemmiksi, joten vuoden 2024 talousarviosta muodostuu merkittävästi alijäämäinen, vaikka nettotoimintamenot saataisiinkin kustannuspaineista huolimatta pidettyä vuoden 2023 tasolla.

Tasapainoiseen tilikauden tulokseen pääseminen vaatisi vuodelle 2024 yhteensä 4,2 M€ toimenpiteet ja vuodelle 2028 jo 8 M€ toimenpiteet. Pelkästään talousarvioraamiin pääseminen vaatii vuodelle 2024 lähes 1,5 miljoonan euron uuden tasapainottamisen. Talousarvioraamissa on jo sisällä keväällä 2023 tehdyt 0,77 miljoonan euron leikkaukset, eli talousarvioraamiin pääseminen tarkoittaa vuosille 2023 ja 2024 yhteensä yli kahden miljoonan tasapainottamista lähtötasoon.

Tämänkin jälkeen tuleville vuosille jää merkittäviä sopeuttamistarpeita, joiden kokoluokka on niin suuri, että niitä on vaikea toteuttaa pelkästään menoleikkauksin etenkin, kun menoleikkauksia on jo tehty vuosille 2023 ja 2024. Tulevina vuosina joudutaan harkitsemaan myös veronkorotuksia. Erittäin hankalassa taloudellisessa tilanteessa olevan kunnan kriteerit (ns. kriisikuntakriteerit) täyttyvät perusskenaariossa vuonna 2027 ja talousarvioraamin mukaisessa skenaariossa ilman lisätoimia vuonna 2028.

Tässä tasapainottamisohjelmassa on kuvattu vuonna 2023 tehtyjä sekä vuoden 2024 talousarvioon sisältyviä talouden sopeuttamistoimenpiteitä. Talouden sopeuttamistyö jatkuu tulevina vuosina ja myös tasapainotusohjelma päivittyy sekä toteumilla että uusilla toimenpiteillä. Ensimmäinen toteumapäivitys tehdään vuoden 2023 tilinpäätöksen yhteydessä ja uusia toimenpiteitä tarkastellaan viimeistään toukokuussa ensimmäisen talouskatsauksen yhteydessä.

3. TALouden TASAPAINOTTAMISTOIMENPITEET 2023

Talous- ja strategiaryhmä pyrki nopeisiin ja vaikuttaviin toimenpiteisiin heti keväällä ja ensimmäinen säästöpaketti valmisteltiin jo ensimmäisen talouskatsauksen yhteyteen. Valtuusto hyväksyi säästöpaketin kokouksessaan 29.5.2023 (§ 32). Säästötoimenpiteet sisältyivät talouskatsauksessa esitettyihin talousarviomuutoksiin ja ne on kuvattu yksityiskohtaisemmin kunnanhallituksen päätöksessä 22.5.2023 (§ 130). Ensimmäinen säästöpaketti sisälsi 770 000 euron leikkaukset käyttötalouteen ja 850 000 euron leikkaukset investointiosaan.

Toinen säästöpaketti valmisteltiin toisen talouskatsauksen yhteyteen ja valtuusto hyväksyi säästöpaketin sisältämät talousarviomuutokset kokouksessaan 25.9.2023 (§ 57). Tässä yhteydessä investointimäärärahoja leikattiin 690 000 eurolla ja käyttötalouden määrärahoja 15 000 eurolla.

Kolmas 260 000 euron säästöpaketti käsiteltiin erillisenä talousarviomuutospykälänä valtuustossa 13.11.2023 (§ 66). Se sisälsi pääosin keskushallinnon toimenpiteitä.

Toimenpiteiden suunniteltu yhteisvaikutus on käyttötaloudessa toimintakatetta 1,045 M€ parantava ja investointiosassa nettomäärärahoja 1,54 M€ leikkaava. Investointimäärärahojen leikkaus näkyy vastaavasti korkokustannuksien ja poistojen pienempänä kasvuna. Vaikutus on täysimääräinen vasta vuodesta 2024 alkaen.

Tällä hetkellä näyttää, että sekä käyttötaloudessa että investoinneissa tehtyjen toimenpiteiden toteumat tulevat olemaan merkittävästi arvioitua suuremmat. Esimerkiksi metsän myyntitulon toteuma tulee olemaan 1,5-kertainen tavoiteltuun nähden. Tarkempi toteumatarkastelu tehdään vuoden 2023 tilinpäätöksen yhteydessä.

Yhteenveto käyttötalouden toimenpiteistä ja eurotavoitteista vuodelle 2023:

Palvelualue	Toimenpide			Ta-muutos tehty
Keskushallintopalvelut				
	Asiantuntijapalveluiden karsiminen		70 000 €	29.5.2023
	Markkinoinnin määrärahojen karsiminen		30 000 €	29.5.2023
	Avustusten karsiminen (ei uusia avauksia)		30 000 €	29.5.2023
	Toimielinten koulutus/seminaarimäärärahojen karsiminen		20 000 €	29.5.2023
	Hankevarausten poistaminen		10 000 €	29.5.2023
	Kassanhallinnan tehostaminen	10 000 €		29.5.2023
	Henkilöstöjuhlan peruminen		15 000 €	25.9.2023
	Elinkeinopalveluiden määrärahan pienentäminen		20 000 €	13.11.2023
	Hankkeiden kuntaosuuksien leikkaus		20 000 €	13.11.2023
	Maaseutupalveluiden hankerahojen vähennys		10 000 €	13.11.2023
	Joukkoliikenteen kehittämisrahojen leikkaus		20 000 €	13.11.2023
	Työllisyyspalveluiden määrärahaileikkaukset		100 000 €	13.11.2023
		10 000 €	345 000 €	
Elinympäristöpalvelut				
	Metsän myynti	200 000 €		29.5.2023
	Asiantuntijapalveluiden karsiminen		60 000 €	29.5.2023
	Kaavasuunnittelijan palkkavarausten poistaminen		40 000 €	29.5.2023
	Infrapalveluiden materiaaliostojen karsiminen		33 000 €	29.5.2023
	Vesihuoltolaitoksen ostopalveluiden ja materiaaliostojen karsiminen		30 000 €	29.5.2023
	Infrapalveluiden palveluostojen karsiminen		21 000 €	29.5.2023
	Liikuntapaikkojen tilapäisten palkkavarausten karsiminen		21 000 €	29.5.2023
	Lupatarkastajan palkkavarausten poistaminen		14 000 €	29.5.2023
	Maankaatopaikan laajennuksen poistaminen		9 000 €	29.5.2023
	Yritystonttien myynti	90 000 €		13.11.2023
		290 000 €	228 000 €	
Hyvinvointipalvelut				
	Perusopetuksen henkilöstökulujen karsiminen		70 000 €	29.5.2023
	Kotihoidon tuen kuntalisän määrärahan poistaminen		55 000 €	29.5.2023
	Varhaiskasvatuksen henkilöstökulujen karsiminen		32 000 €	29.5.2023
	Hallinnon henkilöstökulujen karsiminen		15 000 €	29.5.2023
			172 000 €	
Kunta yhteensä		300 000 €	745 000 €	
		Yhteensä	1 045 000 €	

Liperin kunnanhallitus päätti 2.10.2023 (§ 199) hakea harkinnanvaraisen valtionosuuden korotusta vuodelle 2023. Korotusta haettiin 1,5 miljoonaa euroa ja hakemus tuotiin kunnanhallitukselle tiedoksi 23.10.2023 (§ 208).

4. TALouden TASAPAINOTTAMISTOIMENPITEET 2024

Talous- ja strategiatyöryhmän painopiste siirtyi syksyllä vuodelle 2024 valmisteltaviin toimenpiteisiin ja palvelualueiden talousarviovalmistelun tukemiseen. Vuoden 2023 aikana toteutukseen saadut rakenteelliset toimenpiteet autoivat luonnollisesti myös vuoden 2024 talousarviovalmistelua, mutta ne eivät olleet läheskään riittäviä talousarvioraamin saavuttamiseksi.

Seuraavassa on kuvattu osa-alueittain vuoden 2024 talousarvion sisältämiä toimenpiteitä. Toimenpiteet on listattu euromääräisesti arvioituna vaikutuksiltaan suuremmasta alkaen.

4.1. Keskushallintopalvelut

Keskushallintopalveluiden vuoden 2024 talousarvio sisältää muun muassa seuraavat säästötoimet

- ✓ Useita henkilöstöjärjestelyjä (ks. luku 5)
- ✓ Hankkeiden kuntaosuuksien karsiminen
- ✓ Avustusmäärärahojen pienentäminen keskimäärin kolmasosalla (yhteistyösopimukset, työllisyysavustukset, toimintatonni, osallistuva budjetointi)
- ✓ Asiantuntijapalveluiden vähentäminen
- ✓ Yhteistoimintaosuuksien karsiminen
- ✓ Palkkatukimäärärahojen karsiminen
- ✓ Työmarkkinatuen kuntaosuuden pienentäminen
- ✓ Mökkiläiskirjeestä luopuminen postitettavana painotuotteena
- ✓ Ohjelmistojen tarkastelu; luopuminen tai vaihtaminen edullisempaan (esim. kassajärjestelmä)
- ✓ Lisenssien tarkastelu; vaihtaminen edullisempiin, määrien vähentäminen
- ✓ Ystävyyuskuntatoiminnan määrärahojen pienentäminen
- ✓ Prosessin sähköistäminen: paperisista palkkalaskelmista luopuminen, sähköisiin ostolaskuihin ohjaaminen sekä myyntilaskujen osalta e-laskukampanjat
- ✓ Pankkitilien vähentäminen ja pankkiasioinnin keskittäminen entisestään
- ✓ Toimielinten kokousten määrän vähentäminen
- ✓ Läpileikkaava tiukka budjettikuri, eli lukuisia pienempiä toimia, joilla kustannuksia on pysytty karsimaan tai tuloja lisäämään. Näiden yhteisvaikutus palvelualueetasolla on merkittävä.

4.2. Hyvinvointipalvelut

Hyvinvointipalveluiden vuoden 2024 talousarvio sisältää muun muassa seuraavat säästötoimet

- ✓ Useita henkilöstöjärjestelyjä (ks. luku 5)
- ✓ Ostopalvelujen vähentäminen
- ✓ Ryhmäkokojen kasvattaminen
- ✓ Hankkeiden kuntaosuuksien karsiminen
- ✓ Avustusmäärärahojen pienentäminen
- ✓ Iltapäivätoiminnan maksujen korotus, ip/ap toiminnan myynti hyvinvointialueelle
- ✓ Uimahallilippujen korotus, ei-liperiläisille yhdistyksille käyttömaksut kunnan tiloihin, tapahtumien tai tilaisuuksien vaatima urheilukenttien ylimääräinen hoito maksulliseksi viikonloppuisin

- ✓ Ohjelmistojen tarkastelu; luopuminen tai vaihtaminen edullisempaan (esim. varhaiskasvatuksen toiminnanohjaus)
- ✓ Honkalammen koulun toimintamaksujen korotus
- ✓ Toimielinten kokousten määrän vähentäminen
- ✓ Tarvikemäärärahojen pienentäminen
- ✓ Läpileikkaava tiukka budjettikuri, eli lukuisia pienempiä toimia, joilla kustannuksia on pysytty karsimaan tai tuloja lisäämään. Näiden yhteisvaikutus palvelualueitasolla on merkittävä.

4.3. Elinympäristöpalvelut

Elinympäristöpalveluiden vuoden 2024 talousarvio sisältää muun muassa seuraavat säästötoimet

- ✓ Useita henkilöstöjärjestelyjä (ks. luku 5)
- ✓ Kunnossapidon määrärahojen pienentäminen (suoritetaan vain akuuteimmat ja kiireisimmät tehtävät)
- ✓ Vesihuollon perusmaksun 40 % (jätevesi) ja 60 % (puhdas) korotus ja käyttömaksujen 20 % korotus
- ✓ Ostopalvelujen vähentäminen mm. kaavoitusta tehdään enemmän omana työnä
- ✓ Hulevesitaksan käyttöönotto
- ✓ Taksojen korotus keskimäärin 13 % pl. vesihuolto ks. yllä
- ✓ Hankkeiden kuntaosuuksien karsiminen
- ✓ Leppälahden vuokralosta luopuminen
- ✓ Kirkkotie 5 sijaitsevan rakennuksen myynti ja ylläpitokulujen poistuminen
- ✓ Honkamontun poistaminen talvikäytöstä kaudelle 2023–24
- ✓ Toimielinten kokousten määrän vähentäminen
- ✓ Läpileikkaava tiukka budjettikuri, eli lukuisia pienempiä toimia, joilla kustannuksia on pysytty karsimaan tai tuloja lisäämään. Näiden yhteisvaikutus palvelualueitasolla on merkittävä.

4.4. Rahoitus

Vuoden 2024 talousarvio sisältää muun muassa seuraavat toimenpiteet

- ✓ Vesihuollon peruspääomalle määrätty 5 % korvaus 1.1.2024 alkaen
- ✓ Konsernitilin tehokkaampi hyödyntäminen maksuvalmiuden säätelyssä
- ✓ Kuntatodistusten aktiivisempi hyödyntäminen lyhytaikaisiin maksuvalmiuden muutoksiin ennen pitkäaikaisen lainan nostoa

4.5. Investoinnit

- ✓ Vuoden 2024 investointeja on karsittu noin kahdella miljoonalla eurolla. Vuoden 2023 talousarvion investointiohjelmassa vuodelle 2024 oli varattu 8,14 M€ nettomääräraha. Vuoden 2024 talousarvioesityksessä nettomääräraha on 6,025 M€.
- ✓ Vuosien 2023 ja 2024 yhteenlaskettujen 3,5 M€ investointimäärärahojen vähentämisen vaikutukset ovat vuositasolla korkokustannuksiin noin 0,15 M€ ja poistoihin 0,13–0,26 M€ investointikohteen mukaan. Vaikutukset näkyvät täysimääräisinä vuodesta 2025 alkaen.

4.6. Konserni

- ✓ Liperin Aluelämpö Oy:n kaukolämmön veroton hinta laskee 13 % vuoteen 2023 verrattuna. Taustalla on valtuuston 29.5.2023 (§ 33) hyväksymä kiinteistökauppa ja siihen liittyvä laaja sopimuskokonaisuus, johon sisältyi myös aiemman lämmöntuotantosopimuksen muuttaminen. Liperin kunta on kirkonkylällä Liperin Aluelämpö Oy:n suurin asiakas ja kaukolämmön hinnanalennuksella on suora vaikutus kunnan kirkonkylällä sijaitsevien rakennusten vuoden 2024 lämmityskustannuksiin. Muutoksessa Liperin Aluelämmön myyntikate säilyy ennallaan, eli muutos ei heikennä tytäryhtiön taloudellista asemaa.
- ✓ Kunnan konserniyhtiöiltä ostamien palveluiden euromääriä ei ole korotettu vuodelle 2024 pl. tilavuokrat.

5. HENKILÖSTÖJÄRJESTELYT

Henkilöstömenot muodostavat lähes puolet Liperin kunnan toimintakuluista. Tämän vuoksi talous- ja strategiatyöryhmän yksi painopiste alusta saakka on ollut vapaaehtoiisiin järjestelyihin perustuvat henkilöstökulujen pienentymiset. Työryhmä asetti keväällä 2023 tavoitteeksi kymmentä henkilötyövuotta vastaavan säästötarpeen.

Vapaaehtoisilla järjestelyillä tarkoitetaan tässä yhteydessä määräaikaisten työsuhteiden vähentämistä määräaikaissuhteiden päättyessä, avoimeksi tulevien vakituisten vakanssien tehtäväjärjestelyä niin, ettei vakanssia täytetä sekä erilaisten palkattomien vapaiden vuoksi tyhjiksi jäävien vakanssien tehtäväjärjestelyä niin, ettei sijaista palkata. Koko kuntaa koskevaa yhteistoimintamenettelyä ei ole käynnistetty, koska talous- ja strategiatyöryhmä arvioi, että vapaaehtoisin järjestelyin saadaan talousvaikutuksia nopeammin ja päästään parempaan lopputulokseen kaikkien osapuolten kannalta.

Henkilöstöjärjestelyissä etenemistä seurattiin jokaisessa kokouksessa hyödyntäen vuosille 2023–2025 tehtyä taulukkoa, johon merkittiin vakansseittain järjestelyiden vaikutukset henkilötyövuosissa kuukausikohtaisesti. Taulukkoa päivitettiin vastaamaan toteumaa menneen osalta ja vuoden 2023 mittaan henkilöstötyövuosien kokonaismäärä lisääntyi tasaisesti. Tavoiteltu kymmenen henkilötyövuoden säästö saavutettiin jo syksyllä 2023 ja elokuussa 2024 toteutuneiden ja suunniteltujen henkilötyövuosien kokonaismäärä on jo lähes 25, mikä vastaa keskimääräisellä yhden henkilötyövuoden palkkakustannuksella sivukuluineen noin 1,25 miljoonaa euroa.

6. TULEVAT TASAPAINOTTAMISTOIMENPITEET

Soteuudistuksen rahoitusmalliin liittyvä valtionosuuksien pienentyminen jää pysyväksi. Sekä talousarvion taloussuunnitelma että FCG:n vuoteen 2028 ulottuva painelaskelma osoittavat, että talouden tasapainottamistarve jatkuu tuleville vuosille. Tämänhetkisten TE24-uudistuksen laskelmat näyttävät myös sille, ettei uudistukseen liittyvä valtionosuuslisäys kata siirtyvien palvelujen nykytasolla olevia kustannuksia, mikä lisää tasapainottamistarvetta. Kunnan lainasalkun keskikorko on edelleen merkittävästi markkinakorkoa alhaisempi ja korkojen nykytasolla säilyminen johtaa väkisinkin kunnan lainasalkun keskikoron nousemiseen, vaikka lainakanta ei kasvaisikaan. Tämän lisäksi merkittävän suuret investointipaineet kasvattavat myös lainamäärää ja sitä kautta korkokustannukset nousevat edelleen. Lisäksi heikko yleinen taloudellinen tilanne tulee näkymään hieman viiveellä verotulojen heikkoon kertymään.

Liperin kuntastrategian mukaan veroprosenttien tasoa tarkastellaan vuosittain talousarviovalmistelun yhteydessä. Verokeskustelu on edessä myös syksyllä 2024, mutta verojen mahdollisilla korotuksilla ei pelkästään kunnan taloutta saada sopeutettua soteuudistuksen rahoitusmallin mukanaan tuomia valtionosuuksien pienentymisiä vastaavasti.

Talous- ja strategiatyöryhmän työ on vuoden 2023 aikana painottunut nopeisiin jo vuoden 2023 aikana saatavissa oleviin säästöihin sekä vuoden 2024 talousarvioon sisältyviin toimenpiteisiin. Esille on tullut myös rakenteellisia toimenpiteitä, joiden taustaselvitykset ja toteutus vaativat enemmän aikaa. Näiden valmistelua jatketaan alkuvuodesta 2024. Vuoden 2024 talousarviossa on tavoitteena esimerkiksi palveluverkkoselvitys päiväkot-, koulu- ja liikuntapaikkaverkosta. Talousarvioon sisältyttömistä jatkovalmistelussa olevista toimista esimerkkejä ovat kiinteistöjen myynti, avustusehtojen tarkastelu sekä katujen kunnossapitotaksa. Prosessien tarkastelua jatketaan myös ulkopuolisen tahon kanssa. Joulukuussa henkilöstölle pidettiin avoin lean-luento ja vuonna 2024 käynnistetään ensimmäinen lean-pilotti. Kokemusten perusteella arvioidaan, käynnistetäänkö lean-projekteja laajemminkin.

7. YHTEENVETO

Talouden tasapainottamistoimien eurosummia laskettaessa tulee kiinnittää huomiota vertailukohtaan ja etenkin siihen, ettei samaa säästöä lasketa moneen kertaan. Hyvänä esimerkkinä toimii vapaaehtoiisiin henkilöstöjärjestelyihin liittyvä yhteenvetotaulukko, josta voidaan varsin luotettavasti laskea näiden toimien vaikutus kunakin ajankohtana käyttäen keskimääräistä yhden henkilötyövuoden palkkakustannusta sivukuluineen. Nämä järjestelyt sisältyvät vuoden 2024 talousarvioesityksiin.

Kertaluontoiset erät parantavat vain yhden vuoden tilikauden tulosta ja toki sitä kautta kasvattavat kertynyttä taseen ylijäämää tai pienentävät alijäämää. Rakenteelliset toimet puolestaan parantavat myös tulevien tilikausien tuloksia ja toimintakate jää tältä osin pysyvästi lähtötilannetta paremmalle tasolle. Usein rakenteellisten toimien toimeenpano on hitaampaa ja päätösten vaikutukset näkyvät viiveellä. Esimerkkinä toimii perusopetuksen ryhmien vähennys tai tuntikehyksen leikkaaminen, jotka on mahdollista toteuttaa käytännössä vasta seuraavan lukuvuoden alkaessa.

FCG:n toiminta- ja talousanalyysin perusskenaariossa vuoden 2024 alijäämä on 4,2 miljoonaa euroa ja sopeuttamistarvetta arvioitaessa tilikauden nollatulos on minimitaso, jota tulee tavoitella. Näin ollen vuoden 2024 tilanteessa sopeuttamistarpeen minimi on 4,2 M€.

FCG:n painelaskelmassa vuoden 2024 alijäämä pienenee 1,4 miljoonalla eurolla 2,8 miljoonaa euroon, jos laskelmaan syötetään vuoden 2024 talousarvioraami. Vuoden 2024 talousarvioesitys on 0,58 miljoonaa euroa talousarvioraamia parempi, eli perusskenaarioon verrattuna vuoden 2024 talousarvio sisältää 2 miljoonan euron sopeuttamistoimet. Jos tähän huomioi vielä sen, että talousarvioraamiksi asetettu vuoden 2023 ensimmäisen talouskatsauksen mukainen ulkoinen toimintakate sisälsi jo vuoden 2023 ensimmäisen säästöpaketin 0,77 miljoonan euron säästöpaketin leikkaukset, muodostuu sopeutustoimien laskennallinen kokonaisuus lähes 2,8 miljoonaa euroon.

Kokonaisvaikutuksen merkitystä arvioitaessa on hyvä suhteuttaa tavoiteltujen toimenpiteiden kokonaisvaikutus kunnan toimintakatteeseen, joka on vuoden 2024 talousarvioesityksessä 30,2 M€.

Sopeuttamistoimien ollessa laskennallisesti lähes kymmenen prosenttia kunnan nettomenoja kuvaavasta toimintakatteesta näkyvät vaikutukset väkisinkin myös kuntalaisten palveluissa ja maksuissa.

Sopeuttamistoimia on kuitenkin pyritty toteuttamaan niin, että vaikutukset kuntalaisten palveluihin pystyttäisiin pitämään mahdollisimman pieninä.